

8.11

TORSDAGSSERIEN 4

Musikhuset kl. 19.00

Krzysztof Urbański, dirigent

Lisa Milne, sopran

Olivier Messiaen: Poèmes pour Mi

27 min

- I Action de grâces (Tacksägelse)
- II Paysage (Landskap)
- III La maison (Huset)
- IV Épouvante (Skräck)
- V L'épouse (Makan)
- VI Ta voix (Din röst)
- VII Les deux guerriers (Två krigare)
- VIII Le collier (Halsband)
- IX Prière exaucée (Besvarad bön)

PAUS 20 min

Dmitrij Sjostakovitj: Symfoni nr 12 d-moll op. 112
"Året 1917, till Lenins minne"

40 min

- I Det revolutionära Petrograd
- II Razliv
- III Aurora
- IV Mänsklighetens gryning

Paus ca kl. 19.35. Konserten slutar ca kl. 20.50.

OLIVIER MESSIAEN (1908–1992): POÈMES POUR MI

Olivier Messiaen gifte sig år 1932 med violinisten och tonsättaren Claire Delbos och hans smeknamn för henne var Mi. År 1936 dedicerade Messiaen sångcykeln *Poèmes pour Mi* till sin hustru och till äktenskapets sakrament. Året därpå orkestrerade han cykeln.

Messiaen indelade sångcykeln i två böcker, av vilka den första är förberedelser för vigseln. Den första sången, *Action de grâces*, är den mest omfattande i samlingen. Med ackord präglade av mystik tackar Messiaen i början Gud för naturen, för partnern kropp och själ, vars uppståndelse Kristus har återlöst på korset. Ett sjufaldigt Halleluja med exalterade melismer avslutar sången.

Den andra sången placerar den älskade i ett landskap som målats i symboliska färger. I *La maison* blir det bevakande tonspråket enklare, sången begränsas och närmar sig talet. Den jordiska ångesten och dödsskräcken tar över musiken med stränga harmonier. En kromatiskt kämpande smärta dominerar *Épouvante* (Skräck), där döden hugger tag kärleken och ett demoniskt skratt glider nedåt längs skalorna.

Makan (*L'épouse*) ses i andra bokens första sång som ett komplement till mannen "såsom kyrkan är ett komplement till Kristus". I denna sång mitt i sviten dämpar Messiaen Paulus ord om att "mannen är kvinnans huvud". De följande tre sångerna målar fram äktenskapets idyll i himmelska toner som inte saknar erotisk värme. Hustruns röst (Ta

voix) bär genom ett öppet fönster upp i höjden mot fåglarna och änglarna. Hustrun dominerar nu immateriellt det landskap som hon rörde sig i fysiskt i andra sången. I sången *Les deux guerriers* röjer paret tillsammans undan alla hinder som ännu i *La maison* kändes oövervinneliga.

Satsen *Halsbandet* är också ett symboliskt porträtt av Mi men framför allt en öm påminnelse om hur makarna hör ihop på samma sätt som allting i naturen – samt även i Messiaens sångcykel, som vänder sig tillbaka till början. Det avslutande numret är en tack-sägelsebön, "en besvarad bön".

DMITRIJ SJOSTAKOVITJ (1906–1975): SYMFONI NR 12

Dmitrij Sjostakovitjs tolfte symfoni har betraktats som hans initieringssymfoni inför ordförandeskapet för tonsättarföreningen i Sovjetunionen, en post som krävde medlemskap i kommunistiska partiet. Det faktum att Sjostakovitj gick in för denna lösning har getts alternativa tolkningar och setts som ett tecken på påtryckning, feghet eller pragmatism. Säkert är att d-mollsymfonin är förknippad med kontroversiella känslor som emellertid inte tagit sig uttryck i ironiska eller demoniska toner.

I tolfte symfonin använde sig Sjostakovitj av material från den elfte symfonin. Men medan den föregående symfonin opererar i realtid som ett

aktionsdrama, behandlar tolfte symfonin sitt ämne med episk distans. De fyra satserna följer händelserna år 1917 närmast genom sina rubriker. Första satsen har kallats för *Det revolutionära Petrograd*. Där förekommer de revolutionära sångerna *Warszawjanka* och *Rasa ni tyranner* (Besnuites tirannij) som härstammar från år 1905 (och använts i symfoni nr 11).

Andra satsen heter *Razliv*, en ort norr om S:t Petersburg dit Lenin flydde då den provisoriska regeringen efterlyste honom i juli 1917. Den långsamma satsen har en mediterande ton. Den revolutionära ledaren ägnar sig åt förberedande arbete. Från *Razliv* reste Lenin i slutet av juli i hemlighet till Finland och återvände sedan till Petrograd med ånglok för att starta oktoberrevolutionen. I satsen lånar Sjostakovitj en egen sorgmarsch som är skriven till minnet av revolutionens offer och som i detta fall närmast är förknippad med den spontana folkresning som kuvades av den provisoriska regeringen.

Ett kanonskott från pansarkryssaren Aurora som låg förankrad på floden Neva startade revolutionen den 25 oktober och intagandet av Vinterpalatset. Arresteringen av den provisoriska regeringen förlöpte i verkligheten precis som i symfonin (Adagio – Allegro) snabbt och utan större strider. Finalen har rubricerats *Mänsklighetens gryning* och här transformerar Sjostakovitj dystra teman från de tidigare satserna och låter dem gå en ljus framtid till mötes. Det mest segerrika av dessa teman visar sig vara ett sorgmarschmotiv, som modulerat i dur och som armerat med bleckklanger krossar det sista motståndet.

Finalmotivet i slutscenen upprepas flera gånger och blir allt kraftfullare. Här går tanken till Sjostakovitjs *Satirer op. 116* till texter av Sasha Tjornij som han tonsatte året innan. I sången *Arvingarna* (Potomkij) begravs det ständigt upprepade löftet om en bättre framtid i den grå nutiden - det är alltid först i morgon som förhållandena blir bättre, aldrig idag. Ju enträgnare löftet om förbättring är, dess längre bort tycks mänsklighetens gryning förflytta sig.

Antti Häyrynen (sammandrag)

KRZYSZTOF URBAŃSKI

Krzysztof Urbański utexaminerades från Chopinakademin i Warszawa 2007 och samma år vann han Pragvårens internationella dirigenttävling. Sedermera har det gått undan med stormsteg i karriären och för närvarande är den 29-åriga polacken musikchef för Indianapolis Symphony Orchestra samt chefsdirigent och konstnärlig ledare för Trondheims symfoniorkester. I april 2013 blir Urbański dessutom förste gästdirigent för Tokyo symfoniorkester.

Under säsongen 2012–2013 debuterar Krzysztof Urbański bl.a. med Berliner Philharmoniker, WDR-symfoniorkestern i Köln, Wiener Symfoniker och Los Angeles Philharmonic Orchestra. Därtill turnerar han i Europa med Tjeckiska filharmonin och Europeiska Unionens ungdomsorkester.

Krzysztof Urbański framför gärna musik från sitt hemland. Han di-

rigerade Góreckis tredje symfoni vid Schleswig-Holsteinfestivalens öppningsskonsert 2010, Lutosławski i Chicago samt Penderecki vid en konsert med NDR-orkestern i Hamburg. Urbański har dirigerat alla betydande orkestrar i Polen: bl.a. Sinfonia Warszawa och Polska radions symfoniorkester.

LISA MILNE

Den skotska sopranen Lisa Milne har studerat vid Royal Scottish Academy of Music and Drama. Hon har fått Maggie Teyte-, John Christie- och Royal Philharmonic Society-prisen. Därtill har Milne utnämnts till hedersdoktor i musik vid University of Aberdeen och Robert Gordon University. År 2005 fick hon titeln MBE (Member of the Order of the British Empire).

Lisa Milne har sjungit Pamina i Trollflöjten och Susanna i Figaros bröllop på Metropolitan i New York. Vid den prestigefyllda festivalen i Glyndenbourne har hon sjungit Marzelline i Beethovens Fidelio och Micaela i Bizets Carmen. Vid English National Opera har Milne sjungit Grevinnan i Figaros bröllop och Ännchen i Webers Friskytten. Därtill har hon gästspelat bl.a. vid Scottish Opera, Welsh National Opera, Det Kongelige i Köpenhamn och musikfestivalen i Salzburg.

Lisa Milne uppträder också ofta som solist med olika orkestrar, Boston Symphony Orchestra under James Levine, Berliner Philharmoniker under Sir Simon Rattle och Rotterdams

filharmoniker under Valerij Gergiev. Därtill har hon även uppträtt som solist med New York Philharmonic, Wiener Philharmoniker, City of Birmingham Symphony Orchestra och Staatskapelle Dresden. Hon har hållit solokonsert under festivalen i Aix-en-Provence, Usher Hall i Edinburgh och i Wigmore Hall, kammarmusikens helgedom i London.

Milnes stora skivproduktion omfattar Mahlers andra symfoni (som fick Gramophone Award), Vaughan Williams Serenade to Music under Sir Roger Norringtons ledning samt en liveinspelning från Glyndenbourne av Beethovens Fidelio.

RADIONS SYMFONIORKESTER

Radions symfoniorkester (RSO) är Yles orkester med uppgift att producera och främja finländsk musikkultur. Hösten 2013 tillträder Hannu Lintu som chefsdirigent för RSO. Under säsongen 2012–2013 är han orkesterns förste gästdirigent. RSO:s hedsdirigenter är Jukka-Pekka Saraste och Sakari Oramo.

Då Radioorkestern grundades år 1927, bestod den av tio musiker. På 1960-talet utvidgades ensemblen till fulltalig symfoniorkester. RSO:s chefsdirigenter har varit Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste och Sakari Oramo.

Den allra nyaste inhemska musiken har en viktig plats i RSO:s repertoar.

Orkestern beställer och uruppför varje år ett flertal nya verk. Till RSO:s uppgifter hör också att för Yles arkiv spela in all finländsk orkestermusik med fulla radieringsrättigheter. Under säsongen 2012–2013 uruppför RSO sex inhemska verk som beställts av Yle.

RSO har spelat in på skiva musik av bl.a. Eötvös, Nielsen, Hakola, Lindberg, Saariaho, Sallinen, Kaipainen och Kokkonen samt premiärinspelningen av Armas Launis' opera Aslak Hetta. Orkesterns skivinspelningar har fått prestigefulla pris av bl.a. BBC Music Magazine och Académie Charles Cros. Skivan med Lindbergs och Sibelius' violinkonserter med Lisa Batiashvili som

solist (Sony BMG) fick priset MIDEM Classical Awards 2008. Samma år valde New York Times en annan RSO-skiva med musik av Magnus Lindberg till årets skiva.

RSO har en regelbunden turnéverksamhet. Under säsongen 2012–2013 företar orkestern tillsammans med Hannu Lintu en turné till östra Finland samt en Sydeuropaturné.

RSO:s radiokanal är Yle Radio 1, som radierar alla orkesterns konserter. Såväl de inhemska som de utländska konserterna sänds i allmänhet direkt. På RSO:s webbsidor (yle.fi/rso) kan man lyssna på och se konserterna live med hög upplösning.